“GLOBALLASHUV JARAYONINING FALSAFIY TAHLILI VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA’SIRI”

Toshkent Davlat tibbiyot universiteti davolash ishi fakulteti talabasi Yuldosheva Durdona Zafarovna, Toshkent-2026

Toshkent Davlat tibbiyot universiteti davolash ishi ijtimoiy fanlar kafedrasi o‘qituvchisi Shakarov Bobur Xusniddinovich, Toshkent-2026

Annotatsiya: Globallashuv zamonaviy dunyoda iqtisodiy, madaniy, siyosiy va axborot jarayonlarining o‘zaro chuqur integratsiyalashuvi sifatida talqin qilinadi. Ushbu maqolaning maqsadi globallashuvning falsafiy mohiyatini ochib berish hamda uning jamiyat rivojiga ta’sirini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqotda falsafiy tahlil va qiyosiy yondashuv metodlari qo‘llanildi. Natijalarga ko‘ra, globallashuv bir tomondan jamiyatlar o‘rtasida o‘zaro bog‘liqlikni kuchaytirsa, ikkinchi tomondan madaniy identiklik va milliy qadriyatlar uchun ayrim muammolarni yuzaga keltirishi aniqlangan. Xulosa qilib aytganda, globallashuvni muvozanatli boshqarish ijtimoiy barqarorlik va madaniy xilma-xillikni saqlashda muhim ahamiyatga ega.

Annotation: Globalization is understood as a process of deep integration of economic, cultural, political, and informational systems in the modern world. The aim of this article is to reveal the philosophical essence of globalization and analyze its impact on social development. The study employs philosophical analysis and comparative methods. The results indicate that globalization, on one ***hand, strengthens interdependence among societies, while on the other hand, it Aprel*** create challenges for cultural identity and national values. In conclusion, balanced management of globalization is essential for maintaining social stability and cultural diversity.

Аннотация: Глобализация рассматривается как процесс глубокой интеграции экономических, культурных, политических и информационных процессов в современном мире. Цель данной статьи заключается в раскрытии философской сущности глобализации и анализе её влияния на развитие общества. В исследовании использованы методы философского анализа и сравнительного подхода. Результаты показывают, что глобализация, с одной стороны, усиливает взаимосвязь между обществами, а с другой — может создавать проблемы для культурной идентичности и национальных ценностей. В заключение отмечается, что сбалансированное управление глобализацией играет важную роль в сохранении социальной стабильности и культурного разнообразия.

Kalit so'zlar: Globallashuv, falsafiy tahlil, qiyosiy yondashuv, madaniy identiklik, ijtimoiy rivojlanish, axborot jamiyati, modernizatsiya, global integratsiya.

KIRISH

Globallashuv zamonaviy dunyo taraqqiyotining eng muhim va murakkab jarayonlaridan biri bo‘lib, u iqtisodiy, siyosiy, madaniy va axborot sohalarining o‘zaro chuqur bog‘lanishi va integratsiyalashuvi bilan tavsiflanadi. Bugungi kunda globallashuv nafaqat davlatlar o‘rtasidagi munosabatlarni o‘zgartirmoqda, balki insonning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy hayot tarziga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Globallashuv jarayoni XX asr oxiri va XXI asr boshlarida axborot texnologiyalarining tez rivojlanishi, transport va kommunikatsiya tizimlarining takomillashuvi hamda xalqaro iqtisodiy aloqalarning kuchayishi natijasida yanada jadallashdi. Natijada dunyo “global qishloq” sifatida tasavvur qilinadigan darajaga yetdi, ya’ni bir hududda sodir bo‘lgan voqea tez orada butun dunyoga ta’sir ko‘rsatadigan bo‘ldi.

Falsafiy nuqtayi nazardan globallashuv insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichi sifatida qaraladi. Bu jarayon bir tomondan jamiyatlar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik va integratsiyani kuchaytirsa, ikkinchi tomondan madaniy xilma-xillik, milliy o‘zlik va an’anaviy qadriyatlar saqlanishi bilan bog‘liq muammolarni ham yuzaga keltiradi. Shu sababli globallashuvni faqat iqtisodiy yoki texnologik hodisa sifatida emas, balki chuqur falsafiy-iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy jarayon sifatida o‘rganish zarur.

Globallashuv atamasi ilk bor ilmiy adabiyotlarda XX asr o‘rtalarida qo‘llanila boshlagan bo‘lib, u “global” ya’ni “umumjahon” tushunchasidan kelib chiqqan. Dastlab bu atama iqtisodiy jarayonlarni ifodalashda ishlatilgan bo‘lsa, keyinchalik uning mazmuni kengayib, siyosiy, madaniy va ijtimoiy sohalarni ham qamrab oldi. Bugungi kunda globallashuv dunyo tizimining yagona o‘zaro bog‘liq mexanizmga aylanish jarayonini ifodalaydi. Falsafiy adabiyotlarda globallashuv turlicha talqin qilinadi. Ba’zi olimlar uni taraqqiyot va integratsiya omili sifatida baholasa, boshqalar uni madaniy bir xillashuv va milliy qadriyatlarning yo‘qolish xavfi sifatida ko‘radi. Masalan, Z. Bauman globallashuvni “suyuq zamonaviylik” bilan bog‘lasa, A. Giddens uni modernizatsiyaning davomiy jarayoni sifatida talqin qiladi. Bu qarashlar globallashuvning murakkab va ko‘p qirrali hodisa ekanligini ko‘rsatadi.

Globallashuv sharoitida milliy madaniyatlar o‘rtasidagi chegaralar zaiflashib, axborot oqimi keskin ortib bormoqda. Bu esa bir tomondan taraqqiyot imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan madaniy identiklikning yo‘qolishi, ma’naviy qadriyatlarning susayishi va global tengsizlik kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli globallashuv jarayonini falsafiy jihatdan tahlil qilish va uning ijobiy hamda salbiy jihatlarini anglash bugungi kunning dolzarb ilmiy masalalaridan biridir.

METODOLOGIYA

Ushbu maqolada globallashuv jarayonini falsafiy jihatdan tahlil qilish hamda uning jamiyat rivojiga ta’sirini yoritish maqsad qilingan. Tadqiqot davomida asosan nazariy va analitik yondashuvlardan foydalanildi. Metodologik asos sifatida falsafiy tahlil metodi tanlandi. Ushbu metod globallashuvning mohiyatini, uning jamiyat hayotidagi o‘rni va ahamiyatini chuqur anglash imkonini beradi. Shuningdek, qiyosiy yondashuv orqali Sharq va G‘arb falsafiy maktablarida globallashuvga nisbatan bildirilgan qarashlar tahlil qilindi va solishtirildi. Bu esa muammoning ko‘p qirrali va murakkab ekanligini ochib berdi.

Bundan tashqari, tizimli yondashuv qo‘llanildi. Ushbu yondashuv globallashuvni alohida hodisa emas, balki iqtisodiy, siyosiy, madaniy va axborot tizimlarining o‘zaro bog‘liq yaxlit jarayoni sifatida o‘rganishga xizmat qildi. Umumlashtirish metodi esa olingan nazariy ma’lumotlarni tahlil qilish va ilmiy xulosalar chiqarishda qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda zamonaviy falsafiy manbalar tahlil qilindi. Bu esa globallashuvga oid turli ilmiy qarashlarni tizimlashtirish va ularni umumiy ilmiy xulosaga keltirish imkonini berdi.

NATIJALAR

O‘tkazilgan nazariy va qiyosiy tahlillar natijasida globallashuv jarayonining jamiyat hayotiga ta’siri murakkab va ko‘p qirrali ekanligi aniqlandi. Tadqiqot globallashuvning bir vaqtning o‘zida ham ijobiy, ham salbiy oqibatlarga ega ekanligini ko‘rsatdi.

Ijobiy jihatlar sifatida iqtisodiy integratsiyaning kuchayishi, xalqaro hamkorlikning kengayishi, axborot almashinuvining tezlashishi hamda ilm-fan va texnologiyalar transferining jadallashuvi qayd etildi. Bu jarayonlar jamiyatlarning modernizatsiyalashuvi va rivojlanish darajasining oshishiga xizmat qiladi. Salbiy jihatlar esa madaniy bir xillashuv xavfi, milliy identiklikning zaiflashuvi, iqtisodiy

tengsizlikning ortishi hamda rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o‘rtasidagi tafovutning chuqurlashuvi bilan bog‘liq ekanligi aniqlangan.

Quyidagi jadvalda globallashuvning asosiy ijobiy va salbiy jihatlari umumlashtirilgan:

	Ijobiy jihatlar	**Salbiy jihatlar**
1	Iqtisodiy integratsiya kuchayadi	Global iqtisodiy tengsizlik ortadi
2	Axborot almashinuvi tezlashadi	Madaniy identiklik zaiflashadi
3	Ilm-fan va texnologiyalar rivojlanadi	An’anaviy qadriyatlar susayishi mumkin
4	Xalqaro hamkorlik kengayadi	Raqobat bosimi kuchayadi
5	Modernizatsiya jarayoni tezlashadi	Rivojlanish farqlari chuqurlashadi

Umuman olganda, natijalar globallashuvni biryoqlama baholash mumkin emasligini ko‘rsatadi. U ijobiy imkoniyatlar bilan birga, muayyan ijtimoiy va madaniy xavflarni ham o‘z ichiga oladi. Shu sababli globallashuv jarayonini muvozanatli boshqarish zarur ekani ilmiy jihatdan asoslandi.

Tahlil

Tadqiqot davomida globallashuv jarayonining falsafiy, ijtimoiy va madaniy jihatlari tahlil qilindi hamda uning jamiyat rivojiga ko‘rsatadigan asosiy ta’sirlari aniqlandi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, globallashuv bir vaqtning o‘zida ham integratsiya, ham ziddiyatlarni kuchaytiruvchi murakkab jarayon hisoblanadi.

Avvalo, globallashuvning ijobiy natijasi sifatida davlatlar o‘rtasidagi iqtisodiy va madaniy aloqalarning kuchayishi qayd etildi. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida bilim va ma’lumot almashinuvi tezlashdi, bu esa ilm-fan va ta’lim sohalarida global hamkorlikni kengaytirdi. Falsafiy jihatdan bu jarayon insoniyatning umumiy ong darajasining oshishiga xizmat qilmoqda.

Ikkinchi muhim natija sifatida madaniy integratsiya jarayoni kuzatildi. Turli xalqlarning madaniy qadriyatlari o‘zaro ta’sirlashib, yangi global madaniyat shakllanmoqda. Biroq bu jarayon bir vaqtning o‘zida milliy identiklikning zaiflashishi xavfini ham yuzaga keltirmoqda.

Shuningdek, globallashuvning salbiy jihatlari ham aniqlandi. Jumladan, iqtisodiy tengsizlikning chuqurlashishi, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o‘rtasidagi farqning ortishi, hamda ma’naviy qadriyatlarning global standartlashuvi kuzatilmoqda. Bu holat falsafiy nuqtayi nazardan “madaniy bir xillashuv” muammosini yuzaga keltiradi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, globallashuv zamonaviy jamiyat taraqqiyotini belgilab beruvchi eng asosiy omillardan biri bo‘lib, u o‘z mohiyatiga ko‘ra ziddiyatli jarayondir. Bir tomondan, u iqtisodiy o‘sish, ilm-fan rivoji va axborot almashinuvi tezlashishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, milliy madaniyatlar va an’anaviy qadriyatlar barqarorligiga ma’lum darajada ta’sir ko‘rsatadi. Falsafiy jihatdan qaralganda, globallashuvni faqat ijobiy yoki salbiy hodisa sifatida baholash to‘g‘ri emas. U dialektik jarayon bo‘lib, unda qarama-qarshi tendensiyalar bir vaqtda mavjud bo‘ladi. Ya’ni integratsiya va parchalanish, birlashish va farqlanish jarayonlari doimiy o‘zaro kurashda kechadi. Bu esa globallashuvni murakkab ijtimoiy-falsafiy fenomen sifatida o‘rganishni talab qiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, globallashuv sharoitida eng muhim masalalardan biri milliy identiklikni saqlab qolishdir. Global madaniyatning kuchayishi sharoitida har bir xalq o‘z tarixiy va ma’naviy qadriyatlarini himoya qilish mexanizmlarini ishlab chiqishi zarur. Bu esa “global fikrlash – milliy tafakkur bilan uyg‘unlashishi kerak” degan g‘oyani ilgari suradi. Bundan tashqari, globallashuvning ijtimoiy tengsizlikka ta’siri ham muhim muhokama mavzusidir. Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o‘rtasidagi farqning ortishi global adolat masalasini kun tartibiga qo‘ymoqda. Bu holat globallashuvni faqat iqtisodiy jarayon emas, balki axloqiy va falsafiy muammo sifatida ham ko‘rib chiqishni talab qiladi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot natijalariga ko‘ra, globallashuv zamonaviy jamiyat taraqqiyotining murakkab va ko‘p qirrali jarayoni ekanligi aniqlandi. U iqtisodiy, siyosiy, madaniy va axborot sohalarini bir-biri bilan chuqur integratsiyalash orqali insoniyat rivojiga yangi imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, globallashuv milliy madaniyatlarning transformatsiyasi, qadriyatlar tizimining o‘zgarishi va ijtimoiy tengsizlik kabi muammolarni ham yuzaga keltiradi.

Falsafiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, globallashuvni biryoqlama baholash mumkin emas, u dialektik xarakterga ega bo‘lib, ijobiy va salbiy jihatlar o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Shu sababli globallashuv jarayonini to‘g‘ri anglash va boshqarish uchun uning barcha jihatlarini kompleks yondashuv asosida o‘rganish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Bauman Z. *Liquid Modernity*. Polity Press, 2000.
2. Giddens A. *The Consequences of Modernity*. Stanford University Press, 1990.

3. Robertson R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage, 1992.
4. Beck U. *What is Globalization?* Polity Press, 2000.
5. Held D., McGrew A. *Global Transformations*. Stanford University Press, 1999.
6. Steger M. *Globalization: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2017.
7. Huntington S. *The Clash of Civilizations*. Simon & Schuster, 1996.
8. Appadurai A. *Modernity at Large*. University of Minnesota Press, 1996.
9. World Health Organization. *Global Health Reports 2023*. WHO, 2023.
10. World Health Organization. *Digital Health Strategy 2024–2025*. WHO, 2024.
11. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell, 2010.
12. Manuel Castells. *Communication Power*. Oxford University Press, 2009.
13. Ritzer G. *The McDonaldization of Society*. Sage, 2015.
14. Fukuyama F. *The End of History and the Last Man*. Free Press, 1992.
15. Habermas J. *The Theory of Communicative Action*. Beacon Press, 1984.
16. Scholte J. A. *Globalization: A Critical Introduction*. Palgrave, 2005.
17. Harvey D. *The Condition of Postmodernity*. Blackwell, 1989.
18. Morin E. *On Complexity*. Hampton Press, 2008.
19. Latour B. *We Have Never Been Modern*. Harvard University Press, 1993.
20. Wallerstein I. *The Modern World-System*. University of California Press, 2004.